

Т. О. Сидоренко,

завідувач сектору громадських зв'язків
Державної податкової інспекції у Голосіївському районі м. Києва,
аспірант Національного університету ДПС України

СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

У статті досліджено та проаналізовано причини ухилення від сплати податків як складової тіньової економіки, а також розроблено пропозиції щодо створення ефективної податкової системи і запобігання ухиленню від оподаткування.

Ключові слова: ухилення від сплати податків, тіньова економіка, податкове навантаження, корупція.

Т. А. Сидоренко**СУЩНОСТЬ И ПРИЧИНЫ УКЛОНЕНИЯ ОТ
УПЛАТЫ НАЛОГОВ**

В статье исследованы и проанализированы причины уклонения от уплаты налогов как составляющей теневой экономики, а также разработаны предложения по созданию эффективной налоговой системы и предупреждению уклонения от налогообложения.

Ключевые слова: уклонение от уплаты налогов, теневая экономика, налоговая нагрузка, коррупция.

T. O. Sydorenko**ESSENCE AND REASONS OF
TAX EVASION**

In the article the reasons for tax evasion as the component of shadow economy are investigated and analyzed, and the proposals of the effective tax system creation and tax evasion avoiding are developed.

Key words: tax evasion, shadow economy, tax load, corruption.

Постановка проблеми. Українська податкова система формується у складний для країни період, що супроводжується кризовими явищами практично в усіх сферах суспільного життя. За таких умов дедалі більшого значення в українському економічному просторі набуває проблема ухилення від сплати податків. Останнім часом це навіть стало нормою поведінки багатьох суб'єктів господарської діяльності. Адже, в підсумку, вони отримують кошти для ведення бізнесу і неформального вирішення нагальних виробничих та соціальних проблем у специфічних для України умовах нерозвинутості демократичних інститутів і розквіту корупції. Водночас це призводить до розвитку ряду негативних тенденцій в економічній та соціальній сфері: порушення правил чесної конкуренції, росту корупції, недостатньому фінансуванні суспільного сектору господарства, відтоку капіталів за кордон тощо. Президент, парламент, уряд і регіональні органи влади постійно підкреслюють необхідність боротьби з цим явищем, розробляють заходи, спрямовані на зменшення його масштабів. Однак ці заходи не завжди приводять до належних результатів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблеми ухилення від сплати податків займаються такі українські вчені, як І. Мельник, О. Сторожук, В. Захожай, А. Кізима, А. Крисоватий, Я. Литвиненко, І. Коновалова, В. Вишневецький, А. Веткін, М. Білик, І. Золотко та інші.

Мета статті. Передумовою здійснення ефективної податкової політики, вибору оптимальних шляхів протидії ухиленню від оподаткування, зменшення тіньових процесів в економіці країни є, передусім, адекватне розуміння всіх процесів, що відбуваються у цій сфері. Тому метою дослідження є розкриття сутності та з'ясування

причин ухилення від сплати податків як складової тіньової економіки.

Основні результати дослідження. Одним із основних суспільних інститутів держави, що визначає ефективність функціонування економіки, є фінансова система. Прямий вплив на економічні процеси, що відбуваються в державі, здійснюється через фінансову політику. Саме інструменти фінансової політики – податки, інвестиції, державні видатки, субсидії, тарифи та квоти – визначають напрями розвитку економіки. Здійснюючи регулювання економіки за допомогою вказаних інструментів, держава може сприяти створенню умов для розвитку пріоритетних галузей, стимулювати інноваційно-інвестиційну діяльність і підприємницьку активність.

Оскільки реалізація податкової політики насамперед пов'язана із наповненням дохідної частини Державного бюджету, тому її вважають складовою бюджетної та фінансової політики держави.

Наприкінці минулого сторіччя стали значно помітнішими процеси, з одного боку, глобалізації економіки і розширення фінансових ринків, з другого – розростання та активізації тіньового сектору. У системі ринкових відносин явище ухилення від сплати податків набуло поширення і стає дедалі більш загрозливим, оскільки справляє руйнівний вплив не лише на податкову базу окремих країн світу, а й на світову фінансову систему в цілому.

Розрахунки рівня тіньового сектору в Україні із застосуванням різних методичних підходів свідчать, що у 2008 році вперше за останні три роки було зафіксовано його спад до 32% офіційного ВВП у 2007 році, у 2003–2004 рр. тіньовий сектор становив 31% ВВП, а у 2006 р. зріс до 34%. Слід зазначити, що рівень тіньового сектору сьогодні все ще залишається високим, у ньому

застосовуються більш витончені форми та схеми проведення тіншових операцій. За оцінками Мінекономіки, у другому кварталі 2009 року рівень тінзації української економіки порівняно з першим кварталом не змінився і становив 36% ВВП. Показник «сірої» економіки сягає 35% ВВП, а це свідчить про те, що ухилення від сплати податків є масовим явищем [8]. Фахівці Міністерства економіки України вважають досить імовірним збільшення рівня тінзації економіки у 2010 році. На їх думку, подальше зростання цін на енергоносії змушує підприємства оптимізувати витрати шляхом тінзації. Деякі експерти стверджують, що наразі в «тіні» перебуває від 50 до 70% української економіки [10, с. 20]. Процес зниження рівня тінзації в Україні гальмується політичною нестабільністю й відсутністю судової, податкової та пенсійної реформ.

Міжнародна організація боротьби з відмиванням коштів оцінює реальні обсяги тіншової економіки у високорозвинутих країнах на рівні 17% ВВП, у країнах, що розвиваються – 40% ВВП, у країнах із перехідною економікою – понад 20% ВВП [10, с.21].

Тіншова економіка є дуже складним суспільним явищем, яке поділяється на велику кількість сегментів і механізмів отримання тіншових доходів. Це обов'язково треба брати до уваги, розробляючи державну програму протидії цьому явищу.

У західній практиці ухилення від оподаткування розмежовано на два види: легальні методи зниження податкових виплат (*tax avoidance*) та незаконне ухилення від сплати податків (*tax evasion*). У разі незаконного ухилення від оподаткування настає адміністративна і кримінальна відповідальність, а в разі податкової оптимізації подібне покарання відсутнє.

В Українській економічній енциклопедії [4, с. 778–779] ухилення від сплати податків трактується як сукупність легальних і незаконних способів приховування доходів від оподаткування. Багато українських фінансистів ці два методи ухилення від сплати податків розмежовують, називаючи легалізоване зменшення оподаткування уникненням від сплати податків, а нелегальне – ухиленням від сплати податків.

Найбільш чітко й лаконічно визначення цих термінів подано у Фінансово-економічному словнику А. Г. Загороднього і Г. Л. Вознюка. Уникнення податків автори розглядають як зниження суми податкових платежів законними методами [2, с. 585]; а ухилення від податків – як свідомі дії платників податків, спрямовані на несплату податків через заниження відомостей про величину доходів чи вартість майна, що підлягають оподаткуванню, або повне їх приховування. Такі дії є протиправними [2, с. 587].

На думку Є. Євстигнєєва, можна вживати і такий термін, як «обхід податків». Під ним автор розуміє використання занижених ставок податків для окремих суб'єктів, різних ставок податків для різних видів доходів, «податкових сховищ» в інших країнах для зменшення податкових зобов'язань як законним, так і незаконним шляхом [5, с. 52].

Значне поширення податкових правопорушень викликано впливом різних обставин. Деякі з них діють на загальнодержавному рівні та відображають недоліки, пов'язані з кризовим станом економіки, інші – обумовлені специфічними особливостями функціонування податкової служби в умовах протидії з боку правопорушників.

Такі вчені, як В. Захожай, А. Кізіма, А. Крисоватий, Я. Литвиненко [3; 7] причини ухилення від сплати податків умовно поділяють на чотири групи: моральні, політичні, економічні, технічні.

Можна погодитися з поглядами А. Кізіми та А. Крисоватого, які зазначають, що природа ухилення від сплати податків має комплексний характер: казнокрадство в його легалізованій або кримінальній формі; спонтанна чи викликана високою нормою оподаткування атрофія громадянської свідомості та суспільної відповідальності платників податків; нестримне бажання отримати вигоду, коли корисливі імпульси беруть верх над страхом покарання [7, с. 68].

На думку автора, порушення платниками податків обов'язку щодо сплати податків відбувається внаслідок дії таких основних чинників: надмірне податкове навантаження; нестабільність податкового законодавства; нерациональна структура оподаткування; низький рівень суспільної свідомості щодо необхідності сплати податків; високий рівень корупції в державі.

1. Надмірне податкове навантаження.

Законом України від 25.06.1991 р. № 1251-XII «Про систему оподаткування» (зі змінами та доповненнями) визначено, що в Україні справляються: 29 загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), 2 місцевих податки та 13 місцевих зборів (обов'язкових платежів) [1].

За інформацією Міністерства фінансів України, у ході досліджень, проведених у рамках підготовки Стратегії реформування податкової системи України, встановлено, що система місцевих податків і зборів не забезпечує достатніх надходжень до місцевих бюджетів, перевантажена неефективними податками, витрати на адміністрування яких у більшості випадків перевищують суму надходжень таких податків до бюджету. Крім того, така система є обтяжливою для суб'єктів господарювання і потребує додаткових витрат на складання та подання численних і трудомістких форм звітності.

Отже, зменшення кількості неефективних податків дозволить знизити податкове навантаження на суб'єктів господарювання та поліпшити умови розвитку підприємницької діяльності на регіональному рівні.

Теза про надмірне податкове навантаження на національну економіку є поширеною серед політиків, аналітиків і представників бізнесу. Аналізуючи рівень значеного показника у 2007–2009 рр., за нашими підрахунками, податкове навантаження на економіку України впродовж досліджуваного періоду постійно зростало. Якщо у 2007 р. Рівень податкового навантаження становив 33,3%, у 2008 р. – 39,2%, то у 2009 р. він уже зріс до 56,1%. Головними причинами таких негативних тенденцій було значне зростання державного боргу протягом 2008–2009 рр. і падіння економіки у 2009 р. Як наслідок, рівень податкового навантаження в Україні відчутно перевищив аналогічний показник у розвинених країнах світу, який у 2008 р., наприклад, в Іспанії становив 37,2%, Великобританії – 36,6%, у Німеччині – 36,2% [9].

Для визначення податкового навантаження у країні необхідно брати до уваги і ставки податків. Центральним напрямом реформування податкової системи України, починаючи з 1995 року, є зниження податкового навантаження на економіку. Внаслідок здійснення послідовних кроків, спрямованих на вирішення цього завдання, знижено ставки основних податків: ПДВ – з 28

до 20%, податку на прибуток підприємств – з 30 до 25%, а також запроваджено пропорційне оподаткування доходів громадян за ставкою 15% (з 1.01.2004 р. до 31.12.2006 р. – 13%), зменшено нарахування на фонд заробітної плати до соціальних фондів із 51 до 47,5% (1997 р.) до 37,5% (у середньому на сьогодні). В результаті податкові ставки, за якими в Україні справляються акцизний збір і податок з доходів фізичних осіб, знаходяться на рівні значно нижчому, ніж у країнах – членах ЄС. Ставка податку на прибуток підприємств у нас є нижчою, ніж у розвинутих країнах – членах ЄС (у середньому 30,1%), але вищою, ніж у країнах – нових членах ЄС (у середньому 20,6%) [12].

Водночас, попри відносно невисокі ставки податків загальний рівень оподаткування в Україні є непропорційно високим. У 2008 році Україна посідала 19-е місце у світі та 14-е у Європі за часткою податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті – 38,1% [6]. Це відповідає рівню Великобританії або Іспанії, але перевищує рівень усіх країн – нових членів ЄС, окрім Словенії. У сусідніх країнах – Білорусі, Румунії та Польщі – частка податкових надходжень у ВВП становить 24–33%. Утім, за розміром ВВП на душу населення (\$6,900–\$7,300 за 2008 рік [13]) Україна поступається всім згаданим країнам і посідає – у кращому випадку – 81-е місце у світі. За цим показником ми значно ближчі до країн Латинської Америки (Колумбія, Перу, Еквадор), колишньої Югославії та Кавказу, де частка податкових надходжень не перевищує 20–25% ВВП.

Аналогічні показники прогнозуються і на 2013–2014 рр., що об'єктивно потребує не просто зниження ставок окремих податків, а чіткого курсу на зменшення загальної частки податків у ВВП – принаймні до рівня 31–33% у середньостроковій перспективі.

Спираючись на проведені дослідження, викладені вище, автор рекомендує у проекті Податкового кодексу скоротити перелік податків та зборів і внести відповідні зміни до Закону України «Про систему оподаткування».

2. Нестабільність податкового законодавства.

Складність у розрахунках сум податкових зобов'язань викликана досить частими змінами податкового законодавства, які нерідко є суперечливими та недосконалими. Протягом багатьох років до нього вносилося стільки змін і доповнень, приймалося стільки нових документів, що в загальній сукупності породили системну безсистемність: утворилося замкнене коло нормативних недоречностей, неузгодженостей та двозначностей. Тільки відносно податку на додану вартість за роки його існування було прийнято 70 законів про внесення змін і видано понад 200 роз'яснень та уточнень.

На базі стислого огляду нормативно-правових актів, що регулюють діяльність податкових органів України, можна зробити такі висновки: перелік нормативно-правових актів є занадто великим, але незважаючи на це вони не завжди чітко і в повному обсязі описують норми права, що призводить до різного тлумачення їх положень та появи значної кількості підзаконних актів; власне нормативно-правові акти – досить складні для практичного застосування і недосконалі, унаслідок чого відбувається їх часта зміна та внесення численних доповнень; чинні нормативно-правові акти не систематизовані в окрему галузь нормотворення.

На наш погляд, постійні зміни в податковому законодавстві України свідчать про відсутність належної теоретичної бази і сучасної наукової методології пізнання

соціальної сутності податкових відносин та формування їх системи, суб'єктами якої повинні виступати як держава через свої органи, так і особи – фізичні та юридичні.

3. Нераціональна структура оподаткування.

Важливою характеристикою сучасних податкових систем розвинутих країн є їхня структура, дослідження якої почнемо з аналізу співвідношення прямих та непрямих податків. Це співвідношення має певні особливості в різних країнах. Наприклад, у США, Японії, Канаді, Англії переважають прямі податки, у Франції – непрямі (56,6%): податки на споживання, акцизи, внески підприємців у фонди соціального страхування. Німеччині та Італії притаманна досить урівноважена структура податків: частка непрямих податків у Німеччині становить 45,2%, в Італії – 48,9%.

Багато аналітиків, економістів, науковців вважають структуру оподаткування в Україні нераціональною. Про це свідчить значна питома вага непрямих податків, низька частка особистого прибуткового податку і великі нарахування на фонд заробітної плати.

Для збалансування економічної системи найкращою є така система оподаткування, за якої відносно зростає частка прямих податків і зменшується частка непрямих. Але сьогодні надається перевага непрямим податкам та зборам, позаяк вони становлять надійну і легко контролювану дохідну базу бюджету порівняно з прямими податками, що зазнають циклічних коливань.

Світовий досвід переконує, що частка непрямих податків у доходах бюджету не повинна перевищувати 10–15%. Натомість в українській системі оподаткування на непрямі податки припадає понад 40%. Велика частка непрямих податків, насамперед, податку на додану вартість та акцизного збору, у структурі податкових надходжень свідчить про фіскальний характер податкової системи. Унаслідок завищення частки непрямих податків втрачається можливість використання механізму оподаткування для стимулювання виробництва. Непрямі податки зумовлюють зростання цін на продукцію, роботи та послуги, що за певного сукупного платоспроможного попиту веде до зменшення обсягів реалізації і, відповідно, скорочення обсягів виробництва продукції підприємствами-виробниками.

Фактично через непрямі податки (акцизи та ПДВ) держава переклала податкове навантаження на населення. Від застосування непрямих податків (у частині, що не оподатковує предмети розкоші) найбільше потерпають бідні сім'ї та незаможні громадяни. З часом акцизи, які мають диференціюватися, зростаючи для предметів розкоші, складають дедалі меншу частку в сумах непрямих податків, де випереджальними темпами збільшується вага ПДВ та ввізного мита. Відтак непряме оподаткування порушує засади рівномірного податкового навантаження на всіх платників податків.

Очевидно, що податкова реформа в Україні має передбачати збільшення питомих ваг прямих податків, бо саме вони відіграють стимулюючу роль і відповідають принципам соціальної справедливості, встановлюють пряму залежність податків від рівня доходів.

Невиправдано великими є також нинішні ставки нарахувань на заробітну плату, яку підприємства виплачують працівникам, – 36,8% фактичних витрат на оплату праці (32% – збір на обов'язкове державне пенсійне страхування; 2,9% – збір на обов'язкове соціальне страхування у зв'язку з втратою працездатності; 1,9% – збір на обов'язкове державне соціальне

страхування на випадок безробіття). Окрім названих зборів та внесків, додатково нараховуються внески до фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві (розмір цих внесків визначається для окремих галузей господарства залежно від класу професійного ризику).

Високий рівень податкового навантаження на фонд оплати праці спричиняє неофіційні домовленості між керівництвом і персоналом підприємств щодо розподілу заробітної плати на офіційну та неофіційну. Аби ліквідувати цю практику, насамперед необхідно провести реформування системи обов'язкових нарахувань/відрахувань на заробітну плату, зокрема запровадити єдиний соціальний внесок з метою поступового зниження рівня оподаткування фонду оплати праці

На нашу думку, система оподаткування доходів фізичних осіб має, крім фіскальної (мобілізація фінансових ресурсів до бюджетів), виконувати регулюючу функцію (підвищення рівня соціальної захищеності найбільш вразливих верств населення за рахунок багатшої частини суспільства). Для цього необхідно запровадити помірно прогресивну шкалу ставок податку на доходи фізичних осіб. Водночас, верхня межа ставок податку з доходів фізичних осіб повинна бути такою, аби у громадян з помірно високим рівнем доходів не втрачалися стимули щодо збільшення капіталу.

4. Низький рівень суспільної свідомості щодо необхідності сплати податків.

Досліджуючи державну податкову політику України, а також визначаючи пріоритетність її окремих напрямів, неможливо не звернути уваги на те, що характерною особливістю сучасного етапу реформування вітчизняної системи оподаткування є численні конфлікти і протистояння у сфері оподаткування між контролюючими органами та платниками податків. Виникнення і загострення таких конфліктних ситуацій зумовлено рядом причин, серед яких насамперед слід виділити низький рівень податкової культури та відсутність податкової свідомості у вітчизняних платників податків.

У суспільстві ще не сформовано думки про те, що Державна податкова служба виконує вкрай необхідну для існування держави роботу. Податкові органи сприймаються як каральний механізм, що обмежує свободу громадян, а не діє на користь суспільству. Рядові платники податків не усвідомлюють, що основне завдання Державної податкової служби – не припинити діяльність підприємства, а організувати правильне ведення облікової та звітної документації, допомогти виправити помилки, якщо вони раптом виникають.

Державна податкова адміністрація України оголосила про зміну філософії податкових органів. Вона має полягати в тому, щоб податкова служба не перешкоджала соціально-економічному розвитку країни, вилучаючи фінансові ресурси, необхідні для стабільного розвитку бізнесу.

Дослідження громадської думки, проведене органами Державної податкової служби в Києві у 2006 році шляхом анкетування громадян під час реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, проведення семінарів, лекцій для платників податків, засідань «круглих столів» за участю підприємців, зустрічей із трудовими колективами підприємств, організацій, установ, відвідування громадянами податкових органів, свідчить, що відносини між органами Державної податкової служби та платниками податків змінюються на краще – так вважають

50% респондентів. Окрім того, 53,1% опитаних задоволені роз'ясненням податкового законодавства, що здійснюється податковими органами [11].

Проведення інформаційної та роз'яснювальної роботи набуває особливого значення в сучасних умовах, коли одним із ключових напрямів діяльності Уряду стає стабілізація економічного розвитку і перехід до ринкових механізмів управління економікою. Наразі підготовлені законопроекти, які передбачають зміни в роботі податкової системи, серед яких – відмова від силових методів та максимізація добровільної сплати податків.

5. Високий рівень корупції у державі.

Корупція є найбільшою перешкодою економічного зростання і розвитку, здатною поставити під загрозу будь-які перетворення.

З огляду на проблематичність виявлення корупції та відсутність у світі єдиного уніфікованого підходу щодо її визначення та оцінювання, найбільш відомі міжнародні організації, наприклад *Transparency International* чи *Freedom House*, які досліджують рівень корупції в різних країнах і складають відповідні рейтинги, використовують поняття «звичайна корупція» та оцінюють рівень корупції у цілому.

Зазначені рейтинги за всіх відмінностей у методології здійснення досліджень дають підстави для висновку, що Україна для світу залишається країною з високим рівнем корупції. При цьому така ситуація зберігається протягом тривалого часу, незважаючи на суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в державі, а також дії і декларації влади щодо необхідності посилення боротьби з корупцією.

Міжнародна правозахисна організація *Transparency International* щороку оприлюднює Звіт щодо рівня корупції у світі. У цьому документі зазначається річний Індекс сприйняття корупції (*CPI*), який був уперше застосований у 1995 р. Рейтинг *CPI* наразі охоплює 180 країн світу, рівень корупції у яких визначається на базі експертних оцінок.

За підсумками Звіту «Барометр глобальної корупції – 2009», представленого *Transparency International*, можна стверджувати, що боротьба з корупцією залишається проблемою для всіх країн, проте в Україні ситуація є чи не найгіршою (див. *табл. 1*). У 2009 р. Україна посіла 146 місце серед 180 країн із показником у 2,2 бала, поруч із такими країнами, як Зімбабве, Сьєрра-Леоне, Росія. У 2008 р. цей показник становив 2,5 бала (134 місце серед 180 країн), поруч із Пакистаном і Нікарагуа, у 2007-му – 2,7 (118 серед 179), у 2006-му – 2,8 (99 серед 163), у 2005-му – 2,6 (107 серед 158), у 2004 р. – 2,2 бала (122 серед 145) [14].

У нашій державі процвітає корупція в політичній системі та приватному секторі економіки, але при цьому спостерігається великий рівень терпимості до корупційної практики з боку громадян. Подібні явища не дають підстав сподіватися на швидке покращення ситуації.

Висновки та пропозиції. Проведений нами аналіз дозволяє висновувати, що сукупність зазначених чинників, а також відсутність довіри між органами влади і платниками податків є основними рушіями ухилення від оподаткування в Україні.

Формуючи ефективну податкову систему, що, зокрема, має унеможливити ухилення від оподаткування, потрібно брати до уваги як особливості економічної си-

Таблиця 1

Місце України та країн-сусідів за рівнем корупції, 2009 р.		
Країна	Місце	Бал
Польща	49	5,0
Латвія	56	4,5
Білорусь	139	2,4
Україна	146	2,2
Росія	146	2,2

Джерело: Дослідження *Transparency International*, 2009 р. [14]

туації, що склалася в Україні, так і фактори організаційного, психологічного й правового характеру, які впливають на розвиток податкового середовища в країні. З огляду на це ми вважаємо за необхідне:

1) поступово знижувати податкове навантаження, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки розвитку нашої країни; створювати умови, за яких практично неможливо ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету; подбати про те, щоб податкові надходження були раціонально розподілені;

2) зменшити ставки податків з одночасним розширенням бази оподаткування та скасувати фіскальні платежі, адміністрування яких є невиправдано витратним, що дозволить знизити податкове навантаження на суб'єктів господарювання і поліпшити умови для розвитку підприємницької діяльності;

3) провести кодифікацію податкових законів, значно спростити їх викладення, зробити доступними та зрозумілими;

4) відмовитися від силових методів і максимізувати добровільність сплати податків, чому має сприяти проведення інформаційної та роз'яснювальної роботи серед населення;

5) активізувати громадську протидію корупціонерам, посилити громадський контроль за роботою правоохоронних органів, що підвищить ефективність боротьби з корупційними діяннями в органах державної влади.

Для зменшення масштабів ухилення від сплати податків слід вдосконалити податкове законодавство; підвищити рівень податкової культури та податкової дисципліни; посилити боротьбу з корупцією; ефективно використовувати податкові надходження.

За умови реформування податкової системи в напрямі зниження реального податкового навантаження і запобігання ухиленню від сплати податків Україна матиме шанс стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції у світовому просторі.

Література

1. Закон України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р. № 1251-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1251-12>
2. Загородній А. Г. Фінансові-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.
3. Система оподаткування та податкова політика : навч. посіб. / [Захожай В. Б., Литвиненко Я. В., Захожай К. В., Литвиненко Р. Я.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
4. Економічна енциклопедія / [відповід. ред. С. В. Мочерний]. – К. : Академія, 2002. – 952 с.
5. Евстигнеев Е. Н. Основы налогообложения и налогового права : учеб. пособ. – М. : ИНФА-М, 2000. – 523 с.
6. Индекс економічної свободи – 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.heritage.org/index/Ranking.aspx
7. Крисоватий А. І. Податковий менеджмент : навч. посіб. / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 304 с.
8. Податки: бідні платять за багатих [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://taxportal.org.ua/node/65>
9. Основні засади удосконалення функціонування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy-confer.com.ua>
10. Собуцький С. Місце під «тінню» / С. Собуцький // Вісник податкової служби України. – 2008. – № 37. – С. 20–23.
11. Рішення Київської міської ради від 28.12.2006 р. № 535/592 «Про Програму інформування громадськості та розміщення соціальної реклами з питань оподаткування та діяльності органів Державної податкової адміністрації м. Києва на 2007–2009 роки в першу чергу по платежах, що надходять до бюджету м. Києва».
12. Ставки основних податків у країнах – членах ЄС : за даними Європейського комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.eu.int/>
13. World Economic Outlook Data – April 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>
14. Corruption Perceptions Index 2009 // Сайт Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009

Стаття надійшла до редакції 26 квітня 2010 року

Науковий журнал
«Економічний часопис-XXI»
 читайте на веб-порталі
www.soskin.info/ea/